

Bör varor och tjänster beskattas lika?

I den här artikeln försöker vi svara på frågan om det är klokt att ha olika höga skatter på varor och tjänster. Vårt svar är att det är samhällsekonomiskt mycket väl motiverat att skattemässigt gynna tjänster, i synnerhet hushållsnära tjänster, i förhållande till varor, i synnerhet kapitalvaror som används i hemmet. Argumentationen har sin utgångspunkt i nya bidrag till den vetenskapliga litteraturen om optimal beskattning, som tar fasta på att vissa tjänster kan undgå beskattning genom att produceras hemma.

Likformig beskattning av varor och tjänster låter enkelt och rättvist. Men är det optimalt? I samband med den stora skattereformen 1990–91 togs ett stort steg i riktning mot likformig indirekt beskattning. Sedan dess har utvecklingen gått i rakt motsatt riktning. Numera är mat, restaurangmåltider, hotellvistelser, friskvård och idrott, böcker och tidningar och, framför allt, de hushållsnära tjänster som går under benämningarna ROT (renovering, ombyggnad och tillbyggnad) och RUT (rengöring, underhåll och tvätt) skattemässigt gynnade i jämförelse med andra varor och tjänster.¹ Den fråga vi ställer här är om det finns någon vetenskaplig grund för den här differentieringen och mer allmänt hur den indirekta beskattningen ska se ut om man vill minimera skatternas skadeverkningar på samhällsekonomin. Vår slutsats är, med utgångspunkt i nya bidrag till den vetenskapliga litteraturen om optimal beskattning från en av oss (Olovsson), att det finns mycket tungt vägande skäl att skattemässigt gynna tjänster, och i synnerhet hushållsnära tjänster, i förhållande till varor, i synnerhet kapitalvaror som används i hemmet.

1. Den tidigare litteraturen om optimal varu- och tjänstebeskattnig

I en idealiserad konkurrens ekonomi utan skatter säger ett välkänt teorem i välfärdsteorin att produktionen och konsumtionen (och dess fördelning mellan hushåll) har den trevliga egenskapen att ingen kan få det bättre utan att någon annan får det sämre. Denna egenskap är i sin tur tätt sammanknuten med egenskapen att den tekniska substitutionskvoten mellan två varor (hur mycket mjöl man måste avstå från att producera för att kunna producera lite mer mjölk) är lika med den nyttomässiga substitu-

PAUL KLEIN OCH CONNY OLOVSSON

Paul Klein är professor i nationalekonomi vid Simon Fraser University i Kanada. Hans forskning handlar bl a om skattepolitik och numeriska metoder. paul_klein_2@sfu.ca

Conny Olovsson är senior economist vid forskningsavdelningen på Sveriges riksbank och forskar bl a om skattepolitik och ekonomisk tillväxt. conny.lovsson@riksbank.se

Vi tackar Niclas Berggren för värdefulla synpunkter. De åsikter som framförs i den här artikeln är författarnas egna och sammanfaller inte nödvändigtvis med Sveriges riksbanks officiella hållning.

¹ I en längre version av den här artikeln går vi igenom den indirekta beskattningens historia i Sverige från 1960. Se Klein och Olovsson (2014).

tionskvoten (hur mycket mjöl man är beredd att avstå från för att få lite mer mjölk). Denna likhet uppnås i en konkurrensjämvikt genom att båda är lika med priskvoten: Konsumenter väljer optimalt en konsumtionskorg sådan att den nyttomässiga substitutionskvoten är lika med priskvoten (annars finns en mer attraktiv varukorg till samma pris), och producenter väljer optimalt sin produktmix så att den tekniska substitutionskvoten är lika med priskvoten (annars finns en mer lönsam produktmix). Det säger sig då självt att det går illa med den samhällsekonomiska optimaliteten om man genom beskattning driver en kil mellan den priskvot som producenterna möter och den som konsumenterna möter. Vi säger då att det uppstår en *snedvridning*.

I praktiken är det inte möjligt eller rimligt att generera intäkter åt staten utan att åstadkomma snedvridningar. Undantaget är ”klumpsummeskatter”, som alltså per definition genererar intäkter till det allmänna utan att snedvrida priskvoter, men sådana skatter bjuder på diverse mer eller mindre oöverkomliga svårigheter. Principiellt är det naturligtvis möjligt att lagstifta om ett fixt skattebelopp per skalle, lika för alla (det enklaste exemplet på en klumpsummeskatt). Även om ett sådant system vore praktiskt genomförbart, vilket är tvivelaktigt med tanke på att alla inte har inkomster att ta ur, bryter ett sådant skattesystem mot den för de flesta självklara principen om skatt efter bärkraft. Naturligtvis är det principiellt möjligt att skräddarsy de fixa skattebeloppen efter person så att man betalar efter bärkraft. Men detta förutsätter i så fall att man kan observera människors bärkraft och sedan betingtar skattebeloppen på denna, utan att ta genvägen att villkora skattebeloppen på hur mycket olika personer faktiskt tjänar.

En klumpsummeskatt har den trevliga egenskapen att en kronas intäkt innebär exakt en kronas avbräck för samhällsekonomin i övrigt. Om ett gemensamt projekt är värt minst en krona och också kostar en krona, då är det också värt besväret att finansiera det via skattsedeln. Att klumpsummeskatter är omöjliga eller olämpliga är emellertid av ovan nämnda skäl en mer eller mindre självklar förutsättning för teorin om optimal beskattning. Därmed har vi oundvikligen att en kronas skatteintäkter vållar en samhällsekonomisk kostnad på mer än en krona. Den centrala frågan inom ämnet optimal beskattningsteori är hur man ändå ska komma så nära en krona som det bara går. Annorlunda uttryckt: Hur genererar man en viss given intäkt till det allmänna till så liten samhällsekonomisk kostnad som möjligt?

Den vetenskapliga litteraturen om optimal beskattning började med Ramsey (1927). Han frågade sig hur den optimala skattepolitiken skulle se ut om ett samhälle bestod av en massa individer som alla hade varsin lika stor fix inkomst och samma preferenser över ett godtyckligt antal olika varor. Förutsättningen var att inkomsten (som alltså var fix i modellen) inte kunde beskattas men att varor kunde beskattas proportionellt. Hur ska skattesatserna då se ut för att den snedvridande effekten på konsumtionen ska minimeras? Man kan förstås invända att man i en sådan värld helt enkelt borde beskatta inkomster; att förbjuda inkomstskatter, som Ramsey

alltså gör, verkar kanske litet godtyckligt. Att Ramsey ändå gör det beror förstås på att inkomstskatter i hans värld (men knappast i verkligheten) är klumpsummeskatter, som vi ju redan har kommit fram till är omöjliga eller olämpliga i verkligheten.² Faktum är att vi kan ta ett steg till: Om alla varor i Ramseys modell kan beskattas innebär en likformig proportionell beskattning att inga relativpriser snedvrids. Alltså: Klumpsummeskatter släpps in bakvägen. Åtminstone en vara måste alltså undantas från beskattning för att inte problemet ska bli trivialt, alltså att varje skattekrona kostar samhället precis en krona.³ Om inkomstskatter inte tillåts och åtminstone en vara är undantagen från beskattning, hur ska då varuskatterna se ut för att den snedvridande effekten på konsumtionen ska minimeras?

Huvudresultatet är en krånglig formel full av olika korselasticiteter, alltså storheter som anger hur mycket efterfrågan på en vara ändras om priset på en annan vara ändras. Men om vi antar att alla dessa korseffekter är noll får vi Ramseys mest berömda slutsats, ofta kallad Ramseys regel, nämligen att skatterna ska reducera konsumtionen av varje vara i samma proportion. Det medför i sin tur att skattesatsen på varje vara ska sättas omvänt proportionellt mot efterfrågans (egen)priselasticitet, alltså den storhet som anger med vilken procent efterfrågan på en viss vara minskar när priset på samma vara höjs med en procent. Att detta i allmänhet inte är förenligt med likformig beskattning är uppenbart. Det säger sig också självt att Ramseys regel är administrativt ohanterlig om den ska genomföras fullt ut.

Med Corlett och Hague (1953) kom den första analysen av optimal beskattning där arbetsutbudet – och följaktligen också mängden fritid – kunde styras av arbetarna/konsumenterna själva. Man kunde nu tillåta proportionell beskattning av arbetsinkomster utan att det betydde att man släppte in klumpsummeskatter bakvägen. I en sådan här värld gäller Ramseys regel inte längre, utan i stället det som kom att kallas Corlett-Hague-regeln. Den regeln säger att de varor ska beskattas hårdast som är bäst komplement med fritid, alltså sådana varor vars efterfrågan ökar mest när man sänker priset på fritid (dvs lönen efter skatt). Sådana varor eller tjänster har man alltså nöje av på fritiden, exempelvis charterresor och biobiljetter. Avsaknaden av klumpsummeskatter innebär nämligen att vi måste snedvrida priskvoten mellan fritid och andra varor på ett sådant sätt att människor arbetar mindre än vad som är samhällsekonomiskt optimalt. Varje åtgärd som lindrar det problemet är alltså välkommen. Corlett-Hague-regeln lider, om man tar den bokstavligt, av samma administrativa/praktiska problem som Ramsey-regeln. Men den kan med gott samvete användas för att motivera en lindrig beskattning (eller kanske t o m subvention) av

² Vi ser här ett centralt logiskt problem med Ramseys metod för att analysera det optimala beskattningsproblemet. De starka skäl mot klumpsummeskatter som finns i verkligheten finns inte i modellen. En logiskt mer tillfredsställande ansats, som emellertid hittills inte har levererat lika mycket i form av praktiskt tillämpbara slutsatser, började med Mirrlees (1971).

³ Det är oklart huruvida Ramsey (1927) själv insåg detta. Han verkar ha utgått ifrån, utan att bevisa det, att lösningen var icke-trivial oavsett hur många varor som kunde beskattas.

sådant som barnomsorg⁴ och kollektivtrafik, samtidigt som exempelvis fritidsbåtar och golfklubbor borde beskattas hårdare än andra varor och tjänster. Inte, märk väl, av fördelningspolitiska skäl, utan för att fritidsbåtar och golfklubbor inte går så bra att använda när man jobbar (med eventuella undantag för affärsuppgörelser och diplomatiska förhandlingar).

Några årtionden senare kom det första verkligt respektabla argumentet för en likformig beskattning av varor och tjänster, nämligen Sandmo (1974). Det Sandmo visade var följande. Om fritid är ”svagt separerbar” med varor och tjänster och nyttofunktionen är homogen i varor och tjänster, är likformig beskattning av varor och tjänster optimal. Alternativt kan man säga att varuskatter är onödiga: Man kan lika gärna koncentrera sig på att beskatta arbetsinkomster.⁵ Svag separerbarhet betyder att nytto-mässiga marginella substitutionskvoter mellan olika varor och tjänster är oberoende av hur mycket fritid man har.⁶ Sandmos resultat är därför ett (intressant) specialfall av Corlett och Hague (1953). Svag separerbarhet innebär nämligen att ingen vara eller tjänst är bättre eller sämre komplement med fritid än någon annan. Men detta är ju orimligt. Ta exempelvis den marginella substitutionskvoten mellan fritidsbåtar och dagis: Sannolikt beror den på mängden fritid på det viset att fritidsbåtar blir mer värdefulla relativt dagis ju mer fritid man har. Svag separerbarhet gäller alltså knappast mellan fritid å ena sidan och dagis/fritidsbåtar å andra sidan. Det är alltså inte rimligt att anta att förutsättningarna för likformig beskattning är uppfyllda.

Det bidrag som kommer närmast den forskning som en av oss (Olovsson) har genomfört är Kleven m fl (2000), vars utgångspunkt är att hushållet eller hemmet inte bara är en plats för rekreation utan även för arbete och produktion. Att laga mat, passa barn och klippa gräset är inte fritid utan är både produktivt och ansträngande, precis som arbete. Hemmaproduktion har dock en sak gemensam med fritid: Den kan inte rimligen beskattas direkt. I synnerhet kan inte mervärdet beskattas, alltså det förädlingsvärde som uppstår när man dillkokar den inköpta potatisen eller grillar den inköpta kycklingen. På samma sätt som en skatt på arbete leder till för mycket fritid leder en skatt på arbete till för mycket hemmaproduktion, eftersom skattens snedvridning av priskvoten leder till att hemmaproduktion blir relativt sett för billig. En utvidgning av Corlett-Hague-regeln leder då till slutsatsen att tjänster som är nära substitut till sådant man kan göra själv hemma – alltså hushållsnära tjänster – bör beskattas relativt lindrigt.

Fram till nyligen får man nog ändå säga att de ledande experterna på optimal beskattning förhållit sig skeptiska till differentierade skatter på

⁴ Domeij och Klein (2013) ger ett delvis annorlunda argument för att subventionera barnomsorg.

⁵ Detta resultat kallas ofta för Atkinson-Stiglitz-teoremet, en syftning på Atkinson och Stiglitz (1976), där väsentligen samma resultat förekommer.

⁶ Med homogenitet menas att de nytto-mässiga marginella substitutionskvoterna inte ändras, om konsumtionen av samtliga varor och tjänster ökar i samma proportion.

varor och tjänster, utom när det gäller barnomsorg.⁷ I Mirrlees m fl (2011, s 161) står följande:

Med troligt undantag för barnomsorg har det inte bevisats att den större komplexitet som följer av differentierade skattesatser är att föredra. (Egen övers)

Den slutsatsen var inte orimlig när den skrevs. Kleven m fl (2000) var ett rent teoretiskt inlägg som inte gjorde något försök att kvantifiera de samhällsekonomiska vinsterna av differentierade skatter på varor och tjänster. Det är här som Olovssons bidrag kommer in. Liksom i Kleven m fl (2000) är utgångspunkten i Olovsson (2015) att hushållet eller hemmet inte bara är en plats för rekreation utan även arbete och produktion. Olovssons analys tar också, i motsats till Kleven m fl (2000), hänsyn till att hemmaproduktion inte bara tarvar arbete utan även, precis som näringslivet, realkapital, alltså exempelvis spisar, dammsugare, kylskåp och, inte minst, byggnader och markanläggningar.⁸ Men det mest väsentliga är att det här görs ett allvarligt försök att kvantifiera hur mycket skattesatserna ska skilja sig åt och hur mycket samhället vinner på en väl utformad differentiering.

Från teoretisk utgångspunkt har vi redan sett att resultaten i Sandmo (1974) och Atkinson och Stiglitz (1976) inte längre gäller när vi tar hänsyn till att det finns möjlighet till hemmaproduktion. För att det ska vara optimalt med likformig beskattning av varor och tjänster räcker det inte längre att fritid är svagt separerbar med varor och tjänster. Det krävs dessutom att hemproducerade tjänster är svagt separerbara med marknadsproducerade varor och tjänster. Mer konkret innebär det senare villkoret att en persons relativa värdering av béarnaisesås i förhållande till städhjälp inte får bero på hur mycket man redan har städlat själv. Om det första villkoret redan det är tvivelaktigt, är det inte bara intuitivt uppenbart utan även väl belagt att det senare villkoret inte är uppfyllt i praktiken.

Med hjälp av statistiska metoder kan man mäta huruvida två varor eller tjänster är goda substitut (efterfrågan på den ena varan ökar om priset på den andra ökar) eller komplement (efterfrågan på den ena varan minskar om priset på den andra varan ökar). Det relevanta begreppet här är *substitutionselasticitet*, som anger hur mycket (i procent) som kvoten mellan konsumtionen av den ena varan och konsumtionen av den andra förändras när man minskar konsumtionen av den ena varan och ökar konsumtionen av den andra på ett sådant sätt att (1) den nyttomässiga substitutionskvoten mellan den ena och den andra varan förändras med en procent och (2) välfärden inte förändras.

Två extrema exempel är någorlunda lätta att greppa. Om två varor är

⁷ Naturligtvis är inte alla experter överens om detta, vilket bl a vår analys indikerar. Även Bastani m fl (2013) anför motargument, dock inte desamma som våra. De bortser från hemmaproduktion men antar i stället att det finns en vara eller tjänst som är nödvändig för att man ska kunna arbeta, exempelvis barnomsorg eller kollektivtrafik. Om denna vara eller tjänst inte är hundra procentigt subventionerad gäller inte längre Sandmos resultat om likformig beskattning av övriga varor och tjänster.

⁸ I Kleven m fl (1999) tar man också hänsyn till detta, men utan några anspråk på kvantitativ precision.

perfekta substitut är den nyttomässiga substitutionskvoten konstant. Ta t ex literar med mjölk respektive halvlitrar. Oavsett hur mycket man konsumerar är man beredd att byta en liter mot precis två halvlitrar. Det betyder att det inte är möjligt att rubba den nyttomässiga substitutionskvoten hur mycket man än ändrar kvoten varukvantiteterna emellan. Vi säger då att substitutionselasticiteten är oändlig. Tänk å andra sidan på natrium och klor för en person som gillar koksalt men inte natrium och klor i sig. Om vi utgår från ett läge där personen har lika många kloratomer som natriumatomer räcker det med en obetydlig förändring av klor/natriumkvoten för att den nyttomässiga substitutionskvoten ska förändras från ett (på marginalen är kloratomer och natriumatomer lika mycket värda) till oändligheten (man är beredd att avstå hur många kloratomer som helst för att få en till natriumatom så länge man har fler kloratomer än natriumatomer). I det här fallet är det inte ens möjligt att begränsa förändringen i den nyttomässiga substitutionskvoten till endast en procent, hur liten förändring av klor/natriumkvoten vi än tittar på. Annorlunda uttryckt krävs det en oändligt liten ändring av den ena för att få en stor förändring i den andra. Vi säger då att substitutionselasticiteten är noll. Om den å andra sidan är exakt ett så säger vi att varorna varken är substitut eller komplement; om den är mindre än ett säger vi att de är komplement och om den är större än ett säger vi att de är substitut.⁹

Ett flertal studier beräknar substitutionselasticiteten mellan hemproducerade och marknadsproducerade tjänster, och de finner så gott som alla att dessa två typer av tjänster är goda substitut; i synnerhet är de bättre substitut med varandra än med varor.¹⁰ Följaktligen har vi inte svag separerbarhet, och därför är det inte optimalt med likformig beskattning av varor och tjänster.

För att minimera skatternas skadliga effekter på samhällsekonomin borde vi beskatta inte bara arbete, kapital och varor och tjänster som säljs på marknaden, utan också fritid och hemmaproduktion. Eftersom det inte går, eller inte är rimligt, är det näst bästa alternativet att hårt beskatta goda komplement till fritid och hemmaproduktion men däremot endast lindrigt beskatta, eller kanske t o m subventionera, goda substitut till fritid och hemmaproduktion. Det finns alltså en stadig vetenskaplig grund för att skattemässigt gynna hushållsnära tjänster och även andra tjänster som är nära substitut för hemmaproduktion, exempelvis restaurangmåltider. Det finns dessutom starka skäl att särskilt hårt beskatta de kapitalvaror som används i hemmet, inklusive bostadsfastigheter. Att stora och välutrustade bostadsfastigheter är goda komplement till fritid stärker naturligtvis bara den slutsatsen ytterligare.

⁹ Lyckligtvis är denna kvantitativa definition ekvivalent med den kvalitativa definition vi gav ovan där vi pratade om korspriser. Om exempelvis preferenserna uppvisar konstant substitutionselasticitet så gäller att efterfrågan på den ena varan ökar med priset på den andra just om substitutionselasticiteten är mindre än ett.

¹⁰ Se exempelvis Rupert m fl (1995), McGrattan m fl (1997) eller Chang och Schorfheide (2003).

2. Olovssons bidrag

Den fråga som Olovsson (2015) tar sig an är följande. Om man tar hänsyn till en realistiskt specificerad hemmaproduktion och det är möjligt att beskatta varor och tjänster olika, hur höga ska skatterna vara på varor respektive tjänster och hur stora är välfärdsvinsterna av en skattedifferentiering? Lägg märke till att han för enkelhetens skull inte tillåter att staten gör skillnad på hushållsnära tjänster och andra tjänster – om det vore möjligt skulle välfärdsvinsterna av en optimalt differentierad moms vara ännu större. Hursomhelst beräknas optimala skattesatser på varor respektive tjänster i USA och Europa, där skillnaderna ekonomierna emellan framför allt rör sig om skillnader i storleken på de offentliga utgifterna och i synnerhet transfereringarna.

Det visar sig då att i USA ligger den optimala skatten på tjänster ca 7 procentenheter lägre än på varor, medan tjänsteskatteerna i ”Europa” (varmed menas ett genomsnitt av några västeuropeiska länder) bör ligga ungefär 5 procentenheter lägre än varuskatteerna.¹¹ Till effekterna av en omläggning till en optimal differentiering av varu- och tjänsteskatteer hör att arbetsutbudet ökar, hemarbetet minskar samt att tjänstesektorn växer. De långsiktiga samhällsekonomiska vinsterna av en sådan politik är dessutom betydande. Faktum är att de i USA motsvarar en ökning av konsumtionen av varor, marknadstjänster och hemkapital med 2,6 procent (i förhållande till en skattepolitik som beskattar varor och tjänster lika mycket) och i Europa en konsumtionsökning med 7,3 procent. Det rör sig med andra ord om enorma effekter. Att välfärdsvinsten är större i Europa än i USA beror dels på att de offentliga utgifterna är större, dels på att europeiska skatter avviker mer från de optimala än de amerikanska. I USA är tjänster redan i dag skattemässigt gynnade i förhållande till varor, i ungefär så stor utsträckning som är optimalt. Välfärdsvinsterna av en reform där kommer alltså i första hand från höjda skatter på kapitalvaror för hushållsbruk. Det är viktigt att framhålla att dessa kvantitativa resultat gäller tjänster i allmänhet och inte bara hushållsnära tjänster.

I Klein och Olovsson (2014) gör vi motsvarande beräkningar för Sverige. Resultaten av dessa beräkningar presenteras i tabell 1 och 2.

Tabell 1 jämför dagens skatter i Sverige med de skatter som enligt den ekonomiska modellen är långsiktigt optimala. Det betyder inte att skatterna i den övre raden i tabellen (Initiala skatter) ska bytas mot de i den undre raden (Optimala skatter) över en natt. I stället betyder det att skatterna på lång sikt ska närma sig de optimala nivåerna.¹² Bortsett från att kapitalskatten är satt till noll är denna initiala situation en någorlunda rättvis beskriv-

¹¹ Se tabell 3 i Olovsson (2015).

¹² Notera att den initiala skatten på kapital har satts till noll. Tanken med det är att undanröja de eventuella välfärdsvinster som kan komma från förändringar i kapitalbeskattningen som en följd av en optimal skattereform. Ett välkänt resultat i litteraturen om optimal beskattning är nämligen att den optimala skatten på kapital är noll; se Chamley (1986). För att inte få med välfärdsvinster av kapitalskattesänkningar låtsas vi alltså att den skatten redan är noll. Vi bortser också från att hushållsnära tjänster redan nu är skattemässigt gynnade.

Tabell 1
Initiala och optimala
skattesatser i Sverige

	τ^s	τ^h	τ^{kn}	τ^{km}
Skattesatser i utgångspunkten	20,00	46,00	0,05	0,00
Optimala skattesatser	10,65	20,19	21,04	0,00

Anm: Långsiktiga skattesatser på varor (τ^c), på marknadstjänster (τ^s), på marknadsarbete (τ^h), på hemkapital (τ^{kn}) och på avkastningen på kapital som används för marknadsproduktion (τ^{km}). Alla skattesatser är i procent.

Källa: Klein och Olovsson (2014).

Tabell 2
Effekter av en övergång till en optimal
skattepolitik

	Konsumtion av varor	Konsumtion av marknads-tjänster	Kapital i marknadsproduktion	Hemkapital	Arbetade timmar marknadsarbete	Arbetade timmar hemproduktion	Välfärdsvinst relativt utgångspunkten
Procentuell förändring	+29	+57	+22	+19	+19	-16	+10

Anm: Tabellen visar procentuella långsiktiga förändringar vid optimal beskattning jämfört med utgångspunkten, där beskattningen av varor och tjänster är likformig.

Källa: Klein och Olovsson (2014).

ning av läget just efter genomförandet av 1991 års stora skattereform. Vad vi ser i tabell 1 är att skattesatsen på tjänster ska vara ca 9 procentenheter lägre än på varor. Det är inte möjligt att unikt bestämma hur hög momsen ska vara på varor.¹³ Det vi däremot unikt kan bestämma är *skillnaden* i skattesats mellan varor och tjänster.

Det är också optimalt att på lång sikt sänka skatten på arbete och i stället i större utsträckning beskatta kapitalvaror som används i hemmet, inklusive bostadsfastigheter.¹⁴ En sådan skattereform kan förväntas medföra en omfattande omfördelning av arbetade timmar från hemproduktion till marknadsarbete. Som framgår i tabell 2 finner vi att nettoeffekten innebär ett ökat arbetsutbud med ca 20 procent och minskad hemproduktionen i ungefär samma utsträckning. Den långsiktiga konsumtionen av både varor och tjänster ökar markant. Faktum är att tjänstesektorn på lång sikt kan öka med ca 50 procent.¹⁵

Välfärdsvinsten av en optimal skatteomläggning är enorm, motsvarande en konsumtionsökning på drygt 10 procent. Att välfärdsvinsten är så mycket större i Sverige än i resten av Europa eller USA beror på att Sverige i utgångsläget har högre skatter än andra länder. Det är därför särskilt viktigt att de sätts optimalt.

¹³ Det är nämligen utan konsekvens hur hög skatten på förvärvsinkomster förhåller sig till skatterna på varor, så länge skatteintäkterna är desamma. Skälet är att de två skatterna snedvrider precis samma priskvot, alltså den mellan varor och fritid.

¹⁴ Skatten på hemkapital är en skatt på *stocken* av kapital, och den betalas varje år.

¹⁵ En skillnad mellan USA och Europa är att medan sysselsättningen i industrin har minskat i båda regionerna har sysselsättningen i tjänstesektorn ökat i motsvarande grad i USA men inte i Europa. De höga skatterna på arbete och tjänster i Europa är en möjlig förklaring till det.

Som vi redan har påpekat i samband med resultaten för USA och ”Euro-pa” gäller resultaten i tabell 1 och 2 för tjänster i allmänhet. De är därför inte direkt tillämpbara för specifika tjänster som RUT och ROT. Skulle vi lyfta ut hushållsnära tjänster, alltså tjänster för vilka substituerbarheten med hemmaföretag är särskilt stor, så skulle vi få ännu starkare resultat, alltså en ännu större skillnad i optimal skattesats och potentiellt även större välfärdsvinster. I dag är skillnaden i skattesats mellan exempelvis kläder och städhjälp över 60 procentenheter. Det är förstås tänkbart att den skillnaden är tilltagen i överkant, vi har inte räknat på det, men att skillnaden går åt rätt håll med utgångspunkt från nationalekonomisk teori, det står alldeles klart.

Utöver hushållsnära tjänster är det värt att framhålla vikten av en skärpt beskattning av kapitalvaror för hemmabruk och bostadsfastigheter. Före 2008 var fastighetsskatten en procent av taxeringsvärdet. Om vi utgår från en realränta på 3 procent motsvarar det en momsats på boende i eget hem på ca 33 procent. Det är högre än momsen på de flesta varor, helt i linje med optimal beskattningsteori. Sedan 2008 är dock fastighetsskatten försumbar. Det var uppenbarligen ett stort steg i fel riktning. Att man i samband med reformeringen av fastighetsskatten gjorde det mycket mindre förmånligt att få uppskov på reavinstskatten gör inte saken bättre. Visserligen genererar bostadssektorn ungefär lika stora intäkter som förr, men till en större samhällsekonomisk kostnad. Poängen är att reavinstskatten bara betalas om en värdeökning realiserar i samband med en flytt. Den beskrivs därför i den allmänna debatten helt korrekt som en flyttskatt, inte en boendeskatt. En relativt hög boendeskatt är bra från optimal beskattningssynpunkt. En hög flyttskatt är något helt annat och vi kan inte se några skäl till att en sådan skulle vara ett inslag i en optimal skattepolitik.

3. Avslutande kommentarer

Med utgångspunkt från en någorlunda realistisk tillämpning av nationalekonomisk teori kan vi dra slutsatsen att det finns goda skäl att göra åtminstone vissa avsteg från likformighet i beskattningen av varor och tjänster. I synnerhet kan vi säga att RUT-avdraget i princip är en bra idé, även om man kan ifrågasätta den praktiska utformningen med tillhörande tak och kanske även den väldigt generöst tilltagna subventionsgraden. Ett naturligt alternativ hade varit att helt enkelt momsbefria hushållsnära tjänster. Den kraftiga sänkningen av fastighetsskatten 2008 var däremot mindre bra och helt oförenlig med nationalekonomiska principer för optimal beskattning. Den regering som tvingades avgå efter valet 2014 hade alltså, vad beskattning av varor och tjänster beträffar, gjort ett rätt och ett fel.

REFERENSER

- Atkinson, A och J Stiglitz (1976), "The Design of Tax Structure: Direct versus Indirect Taxation", *Journal of Public Economics*, vol 6, s 55-75.
- Bastani, S, S Blomquist och J Pirttilä (2013), "How Should Commodities Be Taxed? A Counterargument to the Recommendation in the Mirrlees Review", Working Paper 2013:5, Uppsala Center for Fiscal Studies, Uppsala universitet.
- Chamley, C (1986), "Optimal Taxation of Capital Income in General Equilibrium with Infinite Lives", *Econometrica*, vol 54, s 607-622.
- Chang, Y och F Schorfheide (2003), "Labor-Supply Shifts and Economic Fluctuations", *Journal of Monetary Economics*, vol 50, s 1751-1768.
- Corlett, W J och D C Hague (1953), "Complementarity and the Excess Burden of Taxation", *Review of Economic Studies*, vol 21, s 21-30.
- Domeij, D och P Klein (2013), "Should Day Care Be Subsidized?", *Review of Economic Studies*, vol 80, s 568-595.
- Klein, P och C Olovsson (2014), "Beskattning av varor och tjänster – teori och historik", manuskript, www.paulklein.se/newsite/research/tjanstebeskattning.pdf.
- Kleven, H J, W F Richter och P B Sørensen (1999), "Optimal Taxation with Household Production", Working Paper 99/12, Nationalekonomiska institutionen, Köpenhamns universitet.
- Kleven, H J, W F Richter och P B Sørensen (2000), "Optimal Taxation with Household Production", *Oxford Economic Papers*, vol 42, s 584-594.
- McGrattan, E, R Wright och R Rogerson (1997), "An Equilibrium Model of the Business Cycle with Household Production and Fiscal Policy", *International Economic Review*, vol 38, s 267-290.
- Mirrlees, J (1971), "An Exploration in the Theory of Optimum Income Taxation", *Review of Economic Studies*, vol 38, s 175-208.
- Mirrlees, J m fl (2011), *Tax by Design: The Mirrlees Review*, Oxford University Press, Oxford.
- Olovsson, C (2015), "Optimal Taxation with Home Production", under utgivning i *Journal of Monetary Economics*.
- Ramsey, F (1927), "A Contribution to the Theory of Taxation", *Economic Journal*, vol 37, s 47-61.
- Rupert, P, R Rogerson och R Wright (1995), "Estimating Substitution Elasticities in Household Production Models", *Economic Theory*, vol 6, s 179-193.
- Sandmo, A (1974), "A Note on the Structure of Optimal Taxation", *American Economic Review*, vol 64, s 701-706.